

*Radosław Witczak**

PODOBIENSTWA I RÓŻNICE W OPODATKOWANIU DOCHODÓW Z DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ PODATKAMI PIT I CIT

1. WSTĘP

Prowadzenie działalności gospodarczej jest jedną z form uzyskiwania dochodu. Związane jest to równocześnie z koniecznością wypełniania obowiązków podatkowych. W polskim systemie podatkowym zależą one od formy organizacyjnej firmy. Reguły ustalania podstawy opodatkowania wyznacza się odrębnie dla osób prawnych i dla przedsiębiorców – osób fizycznych. Ostatnio podnoszą się głosy proponujące wprowadzenie ujednoczonych zasad opodatkowania osób fizycznych i prawnych prowadzących działalność gospodarczą. Celem artykułu jest wskazanie podstawowych podobieństw i różnic w opodatkowaniu podmiotów gospodarczych występujących pomiędzy podatkiem dochodowym od osób fizycznych a podatkiem dochodowym od osób prawnych. Analizie poddano podatki dochodowe z wyjątkiem uproszczonych form opodatkowania. W artykule wskazano na to, w jakim stopniu odmiennosc poszczególnych elementów konstrukcji tych podatków może być barierą utrudniającą ustanowienie wspólnych norm opodatkowania przedsiębiorstw.

2. OPODATKOWANIE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Podmioty prowadzące działalność gospodarczą płacą podatki według zasad ustalonych w różnych aktach prawnych. Rodzaj opodatkowania zależy od formy organizacyjnej przedsiębiorstwa oraz zakresu jego działalności. Odrębne reguły zostały ustalone dla osób fizycznych i dla osób prawnych.

W przypadku opodatkowania dochodów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, dużą rolę odgrywa zakres i rodzaj prowadzonej

* Mgr, doktorant w Katedrze Finansów i Bankowości UŁ.

działalności. Dochody osób fizycznych z działalności gospodarczej mogą być opodatkowane:

- na zasadach ogólnych określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych,
- w formie zryczałtowanego podatku od przychodów ewidencjonowanych,
- w formie karty podatkowej.

Ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych podlegają przychody z różnych źródeł, w tym także z działalności gospodarczej. Zawiera ona normy ustalania podstawy opodatkowania, stosowania ulg i zwolnień oraz stosowania stawek podatkowych.

Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych uregulowany jest odrębną ustawą¹. Jest to podatek osobisty, przychodowy stanowiący dochód budżetu państwa. Bardzo istotną cechą tej formy opodatkowania jest jej dobrowolność. Podatnik może wybrać rozliczanie się z Urzędem Skarbowym na zasadach ogólnych, określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych lub właśnie za pomocą ryczałtu. Podatnikami są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą z uwzględnieniem wyłączeń określonych w ustawie. Dodatkowym czynnikiem eliminującym płacenie podatku w tej formie jest przekroczenie przychodów, w poprzednim roku podatkowym, o ustaloną w przepisach kwotę. Opodatkowaniu podlegają przychody uzyskane przez osoby fizyczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W zależności od jej rodzaju występują trzy stawki: 8,5% dla usług, 5,5% dla wytwórczości i 3% dla handlu. Podatnicy mogą korzystać z ulg podatkowych określonych w podatku dochodowym od osób fizycznych.

Karta podatkowa uregulowana została tą samą ustawą². Jest to szczególna forma zryczałtowanego opodatkowania. Podobnie jak ryczałt od przychodów ewidencjonowanych jest dobrowolna, stanowi dochód budżetów gmin. Podatnikami są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą ściśle określoną w ustawie, zatrudniający nie większą liczbę pracowników niż ustalona w przepisach. W przypadku karty podatkowej zrezygnowano z ustalania podstawy opodatkowania. Podatnicy płacą z góry określone stawki kwotowe lub procentowe zależne od prowadzonej działalności gospodarczej, jej zakresu i miejsca. Nie są zobowiązani do prowadzenia ksiąg podatkowych.

Dochody osób prawnych, a także jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej podlegają opodatkowaniu na zasadach określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych.

¹ Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, DzU 1998, nr 144, poz. 930 z późn. zm.

² *Ibidem*.

3. PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB FIZYCZNYCH

3.1. Podmiot i przedmiot opodatkowania

Podatek dochodowy od osób fizycznych jest podatkiem osobistym. Z założenia powinien obejmować wszystkie dochody, niezależnie od źródła, z którego pochodzą. Od tej zasady ustawodawca wprowadził dwa wyjątki³. Ustawie nie podlegają przychody objęte innymi podatkami, np. przychody z działalności rolnej, leśnej lub niektóre przychody opodatkowane w sposób ryczałtowy. Ponadto przepisów tego aktu prawnego nie stosuje się do przychodów wynikających z czynności niezgodnych z prawem, np. kradzież, oraz przychodów uzyskanych w wyniku podziału majątku wspólnego małżonków w przypadku ustania lub ograniczenia małżeńskiej wspólności majątkowej.

Podatnikami są osoby fizyczne. Jeżeli mają miejsce zamieszkania lub przebywają na terytorium RP.

Podatek dochodowy od osób fizycznych swoim zakresem przedmiotowym obejmuje praktycznie wszelkie dochody osób fizycznych. Przedmiotem opodatkowania w danym roku podatkowym jest suma dochodów ze wszystkich źródeł przychodów. Zalicza się do nich:

- 1) stosunek służbowy, stosunek pracy, w tym spółdzielczy stosunek pracy, członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub innej spółdzielni zajmującej się produkcją rolną, praca nakładcza, emerytura lub renta,
- 2) działalność wykonywana osobiście,
- 3) pozarolnicza działalność gospodarcza,
- 4) działy specjalne produkcji rolnej,
- 5) nieruchomości lub ich części,
- 6) najem, podnajem, dzierżawa, poddzierżawa oraz inne umowy o podobnym charakterze, w tym również dzierżawa, poddzierżawa działów specjalnych produkcji rolnej oraz gospodarstwa rolnego lub jego składników na cele nierolnicze albo na prowadzenie działów specjalnych produkcji rolnej, z wyjątkiem składników majątku związanych z działalnością gospodarczą,
- 7) kapitały pieniężne i prawa majątkowe, w tym odpłatne zbycie praw majątkowych innych niż wymienione w pkt 8 a)–c),
- 8) odpłatne zbycie:
 - a) nieruchomości lub ich części oraz udziału w nieruchomości,
 - b) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz wynikającego z przydziału spółdzielni mieszkaniowych: prawa do domu jednorodzinnego lub prawa do lokalu w małym domu mieszkalnym,
 - c) prawa wieczystego użytkowania gruntów,

³ Por. B. Brzeziński, *Prawo podatkowe*, TNOiK, Toruń 2000, s. 254.

d) innych rzeczy,

9) inne źródła.

Dla przedsiębiorców szczególnie istotne są zasady ustalania podstawy opodatkowania w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej.

3.2. Zasady ustalania podstawy opodatkowania

Podstawą opodatkowania jest dochód, czyli nadwyżka przychodów nad kosztami, pomniejszony o ewentualne odpisy.

W przypadku prowadzenia działalności gospodarczej jednym z najważniejszych elementów mającym wpływ na wysokość należności podatkowej są reguły określające wysokość przychodów i kosztów.

Za przychód z działalności gospodarczej uważa się kwoty należne, choćby nie zostały faktycznie otrzymane. Wyłączeniu podlegają wartości zwróconych towarów, udzielone bonifikaty i skonta. U podatników dokonujących sprzedaży towarów i usług opodatkowanych podatkiem od towarów i usług za przychód z tej sprzedaży uważa się przychód pomniejszony o należny podatek od towarów i usług. W przypadku uzyskiwania przychodów w walutach obcych ustalone zostały zasady przeliczania ich na złote. Przepisy określają także, jakie zdarzenia są uznawane dodatkowo za przychód. Są to np. otrzymane kary umowne, różnice kursowe, dotacje, subwencje. Ustawa reguluje także, co nie jest zaliczane do przychodów, np. kwoty naliczonych, lecz nie otrzymanych odsetek od należności lub pożyczek, przychody zwiększające zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, odsetki otrzymane w związku ze zwrotem nadpłaconych zobowiązań podatkowych i innych należności budżetowych.

Na wysokość dochodu wpływ mają nie tylko przychody, ale również koszty. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych nie podaje definicji kosztu. Z punktu widzenia rachunkowości koszt to każde celowe gospodarczo uzasadnione zużycie środków produkcji i usług obcych, związane z działalnością podmiotów gospodarczych, wyceniane w jednostkach pieniężnych oraz spożytkowanie pracy ludzkiej w formie płac⁴. Ustawa zawiera regułę, zgodnie z którą za koszty uzyskania przychodów uznaje się wszelkie koszty poniesione w celu uzyskania przychodów⁵. Oznacza to, że aby poniesiony wydatek został uznany za koszt podatkowy, musi pomiędzy nim a przychodem istnieć związek przyczynowo-skutkowy⁶. Przepisy określają

⁴ L. Kleczkowski, *Potrącanie kosztów uzyskania przychodów*, „Przegląd Podatkowy” 2000, nr 5, s. 33.

⁵ Por. art. 22 ust. 1 *Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych*, DzU 2000, nr 14, poz. 176 z późn. zm.

⁶ Zob. szerz. I. Ożóg, *Koszty uzyskania przychodów – podstawowe zagadnienia*, „Przegląd Podatkowy” 2000, nr 5, s. 19.

zasady przeliczania kosztów wyrażonych w walutach obcych na złote, a także zasady rozliczania kosztów w czasie. Dla niektórych rodzajów przychodów określono szczególne formy ustalania wysokości kosztów, np. dla przychodów z pracy. Zasad tych nie stosuje się jednak w stosunku do właścicieli firm. Są oni zobowiązani do stosowania wcześniej wspomnianej generalnej reguły określającej, jakie zdarzenia można uznać za koszt.

Z punktu widzenia przedsiębiorców bardzo istotny jest katalog kosztów nieuznawanych za koszty uzyskania przychodów⁷. Można podzielić je na kilka grup⁸:

1) koszty bezwzględnie nie uznane za koszt podatkowy, np. wartość własnej pracy podatnika jego małżonka lub niepełnoletnich dzieci.

2) koszty uznane za koszt w terminach i kwotach wskazanych w konkretnym przepisie, np. wydatki na reprezentację i reklamę prowadzoną w sposób niepubliczny, w części nie przekraczającej 0,25% przychodów.

3) koszty nie pozostające w bezpośrednim związku z przychodem, ale związane z funkcjonowaniem podatnika, np. koszty egzekucyjne związane z niewykonaniem zobowiązań.

3.3. Stawki podatkowe

Elementem najistotniejszym przy ustalaniu wysokości obciążeń podatkowych jest stawka. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych obowiązuje od 1992 r. Wysokość stawek ulegała zmianie. W latach 1992–1993 wynosiły one 20, 30, 40%. W 1994 r. nastąpiło ich zwiększenie do 21, 33, 45%. Obniżki miały miejsce w 1997 r. do 20, 32 i 44% oraz w 1998 r. do 19, 30 i 40%, które obowiązują nadal. W roku 2001 osoby fizyczne płacą należności zgodnie z następującą skalą podatkową.

Podstawa obliczenia podatku (w zł)		Podatek wynosi
Ponad	do	
	37 024	19% podstawy obliczenia minus kwota 493 zł 32 gr
37 024	74 048	6 541 zł 24 gr + 30% nadwyżki ponad 37 024 zł
74 048		17 648 zł 44 gr + 40% nadwyżki ponad 74 048 zł

⁷ Por. art. 23 ust. 1 *Ustawy o podatku...*

⁸ Por. I. Ożóg, *Koszty...*, s. 20.

Warto przypomnieć, że wysokość stawek podatkowych jest podstawowym przedmiotem pojawiających się propozycji zmian ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

W 1998 r. Ministerstwo Finansów w „białej księdze podatków” zaproponowało całkowite ujednoczenie zasad opodatkowania osób fizycznych i prawnych. Przewidywano od 2000 r. ujęcie w jednej ustawie zasad opodatkowania podatkiem dochodowym wszystkich podmiotów – niezależnie od ich formy organizacyjnej i prawnej oraz rodzajów źródeł przychodów. Wnioskowano likwidację ulg oraz obniżkę stawki podatkowej do wysokości 22%. W zamian od podatku wolny miał być dochód do wysokości 4200 zł.

Projekt autorstwa Ministerstwa Finansów, powstały w pierwszej połowie 2001 r. przewidywał zmniejszenie liczby stawek podatkowych i ich stopniowe obniżanie. Zgodnie z propozycją MF, począwszy od przyszłego roku zamiast trzech stawek podatkowych (19, 30 i 40%) miałyby obowiązywać tylko dwie. W 2002 r. – 18,5% i 37%, w 2003 r. – 18 i 36%, w 2004 r. – 17,5% i 35%, a od 2005 r. docelowo – 17 i 34%. Utrzymane miałyby zostać obowiązujące zasady waloryzacji przedziałów skali podatkowej i kwoty zmniejszającej podatek⁹. Nie wiadomo, jakie kwoty dochodów decydowałyby o tym, czy dana osoba znajdzie się w niższym przedziale skali podatkowej, czy już w wyższym, ponieważ w projekcie nie podano wysokości progu podatkowego. Projekt zakładał także znaczną likwidację ulg i zwolnień.

Propozycje zmian podatkowych pojawiają się także w związku z wyborami parlamentarnymi. Platforma Obywatelska opowiada się za 15% podatkiem liniowym, wprowadzonym kosztem likwidacji ulg podatkowych i kwoty wolnej od podatku¹⁰.

Ze względu na trudną sytuację finansów publicznych w latach 2001 oraz 2002, Ministerstwo Finansów zdecydowało się wycofać z wprowadzenia zmian stawek podatkowych, przy równoczesnym zmniejszeniu zakresu niektórych zwolnień przedmiotowych. W przypadku ograniczenia deficytu budżetowego w kolejnych latach zakłada się możliwość zmniejszenia także stawek podatkowych.

3.4. Zwolnienia i ulgi podatkowe

Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych przewiduje bardzo liczne zwolnienia. Praktycznie nie dotyczą one przychodów uzyskiwanych przez przedsiębiorców. Poza dwoma wyjątkami. Zwolnione są dochody uzyskane przez podatników od rządów państw obcych, organizacji między-

⁹ Zob. G. Leśniak, *PIT wymaga wyliczeń*, „Rzeczpospolita”, 25.05.2001, s. B2.

¹⁰ P. Apanowicz, *Mniej podatków, więcej pracy*, „Rzeczpospolita”, 06.04.2001, s. A1.

narodowych lub międzynarodowych instytucji finansowych, po spełnieniu pewnych warunków. Wolne od podatku są również dotacje, subwencje i dopłaty otrzymane z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez zakłady pracy chronionej na podstawie przepisów o zatrudnianiu i rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą w strefach ekonomicznych są zwolnieni z podatku dochodowego na zasadach określonych w przepisach prawa¹¹.

Podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych mają prawo do korzystania z licznych przewidzianych w przepisach prawa ulg podatkowych. Można je podzielić generalnie na dwie grupy:

1) ulgi pomniejszające podstawę opodatkowania, np. darowizny na ściśle określone cele,

2) ulgi pomniejszające podatek do zapłaty, np. wydatki na remont mieszkania.

Przedsiębiorcy mogą skorzystać z tych udogodnień. Dodatkowo prowadzący działalność gospodarczą, w tym również w formie spółki prawa cywilnego mogą skorzystać z odpisu polegającego na obniżeniu podatku dochodowego z tytułu szkolenia uczniów, zwanego ulgą uczniowską¹².

Od 2001 r. nie obowiązuje już ulga inwestycyjna. Jednakże osoby fizyczne, które dokonały odpisów z tytułu wydatków inwestycyjnych przed likwidacją tej ulgi, mogą nadal z niej korzystać.

4. PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB PRAWNYCH

4.1. Podmiot i przedmiot opodatkowania

Podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych są:

- osoby prawne,
- jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej z wyjątkiem spółek nie mających osobowości prawnej,
- podatkowe grupy kapitałowe.

Jeżeli podatnicy mają siedzibę lub zarząd na terytorium Polski, podlegają obowiązkowi podatkowemu od całości swoich dochodów, bez względu na miejsce ich osiągania. Podatnicy, którzy nie spełniają tego warunku, podlegają opodatkowaniu tylko od dochodów osiąganych w Polsce¹³.

¹¹ Zob. *Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych*, DzU 1994, nr 123, poz. 600 z późn. zm.

¹² Zob. szerz. art. 27c *Ustawy o podatku...*

¹³ H. Litwińczuk, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, „KiK” Konieczny i Kruszewski, Warszawa 2000, s. 153.

Przedmiotem opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych jest dochód, bez względu na rodzaj źródeł przychodów, z jakich został osiągnięty¹⁴. Dochodem jest różnica pomiędzy przychodami a kosztami ich uzyskania osiągnięta w roku podatkowym. Podatkowi nie podlegają przychody z działalności rolniczej, leśnej oraz wynikające z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy.

4.2. Zasady ustalania podstawy opodatkowania

Podstawą opodatkowania jest wyrażony w złotych dochód. Jest to różnica pomiędzy przychodami i kosztami.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych określa, co uważa się za przychód osoby prawnej. Są to otrzymane pieniądze, wartości pieniężne, w tym również różnice kursowe, wartość otrzymanych nieodpłatnych świadczeń oraz przychodów w naturze. Dodatkowo za przychody związane z działalnością gospodarczą uważa się także należne przychody, choćby nie zostały jeszcze faktycznie otrzymane. Wyłączeniu podlegają wartości zwróconych towarów, udzielonych bonifikat i skont. Przepisy określają również, co uważa się za przychód dla niektórych podmiotów gospodarczych, takich jak banki czy firmy ubezpieczeniowe. W przypadku uzyskiwania przychodów w walutach obcych podane zostały zasady przeliczania ich na złote. Ustawa zawiera również katalog zdarzeń, które nie powodują powstania przychodu, np. naliczenie nieotrzymanych odsetek od pożyczek.

Na wysokość dochodów wpływ mają także koszty. Wprowadzono regułę, zgodnie z którą kosztami uzyskania przychodów są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów, z wyjątkiem kosztów wymienionych w ustawie. Ustalono również zasady przeliczania kosztów wyrażonych w walutach obcych na złote, jak również reguły rozliczania kosztów w czasie.

Dla przedsiębiorstw istotny jest bardzo rozbudowany katalog kosztów nieuznawanych za koszty uzyskania przychodów. Można je podzielić na identyczne grupy jak dla osób fizycznych.

4.3. Stawki podatkowe

Przedsiębiorstwa w przeciwieństwie do osób fizycznych płacą podatek liniowy. Jest on od 1996 r. systematycznie obniżany. Do roku 1996 jego wysokość wynosiła 40%. W 1997 r. została zmniejszona do 38%, w 1998

¹⁴ Por. B. Brzeziński, *Prawo podatkowe*, s. 305.

do 36%, w 1999 do 34% i w 2000 r. do 30%. W latach 2001 i 2002 stawka wynosi 28%. Ustawa przewiduje dalsze jej zmniejszenie w 2003 r. do 24%, a docelowo ma się równać 22% od 2004 r.

4.4. Zwolnienia i ulgi

Z podatku wyłączone zostały niektóre podmioty¹⁵, np. Narodowy Bank Polski, jednostki budżetowe, Agencja Rynku Rolnego.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych zawiera bardzo liczne zwolnienia o charakterze przedmiotowym. Duże znaczenie mają tutaj zwolnienia podatkowe związane z działalnością gospodarczą. Generalnie zwolnione są dochody osób prawnych przeznaczone na ich cele statutowe dotyczące w zasadzie celów wyższej użyteczności publicznej¹⁶. Na przykład wolne od podatku są dochody jednostek organizacyjnych Ochotniczych Straży Pożarnych przeznaczone na cele statutowe lub też dochody z tytułu prowadzenia szkół w rozumieniu przepisów o systemie oświaty – w części przeznaczonych na cele szkoły.

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych zawierała różne ulgi podatkowe. W wyniku nowelizacji w latach 1998–2000 zostały one praktycznie zlikwidowane. Przedsiębiorstwa, które dokonywały przed 2000 r. odpisów z tytułu wydatków inwestycyjnych, mogą zgodnie z zasadą ochrony praw nabytych dalej kontynuować korzystanie z tej zniesionej ulgi. Przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą w strefach ekonomicznych są zwolnione z podatku dochodowego na zasadach określonych w przepisach prawa¹⁷. Należy zwrócić uwagę, iż przepisy przewidują możliwość pomniejszenia podstawy opodatkowania o wartość przekazanych darowizn na niektóre cele.

5. PODOBIENSTWA I RÓŻNICE POMIĘDZY PODATKAMI DOCHODOWYMI OBCIĄŻAJĄCYMI PODMIOTY GOSPODARCZE

Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych i o podatku dochodowym od osób prawnych mają generalnie bardzo zbliżoną konstrukcję. Definiują podmiot i przedmiot opodatkowania. Podają, co uważa się za przychód podatkowy, a co nie jest przychodem. Zawierają zasady ustalania kosztów oraz wyłączeń z kosztów podatkowych. Normują rodzaje zwolnień przedmiotowych i podmiotowych. Określają reguły stosowania ulg oraz

¹⁵ Por. art. 6 *Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych*.

¹⁶ R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, cz. II, C. H. Beck, Warszawa 1998, s. 91.

¹⁷ Zob. *Ustawa z dnia 20 października 1994 r. ...*

stawek. W niektórych jednak szczegółowych elementach konstrukcji tych danin można zauważyć różnice.

Pierwszą niewątpliwie jest zakres podmiotowy. W obecnie istniejącym systemie podatkowym oddzielnie opodatkowane są dochody osób fizycznych i prawnych. Taka jest specyfika tych podatków. Przy czym, co warto zauważyć podatek dochodowy od osób prawnych zawiera liczną grupę podmiotów zwolnionych z tej daniny.

Trochę inaczej w obu aktach prawnych został zdefiniowany przedmiot opodatkowania. W przypadku podatku dochodowego od osób fizycznych opodatkowaniu podlega suma dochodów z poszczególnych źródeł. Podatnik nie ma prawa do potrącania strat z jednego źródła, dochodami z innych źródeł. Zagadnienie to zostało inaczej rozstrzygnięte w podatku dochodowym od osób prawnych. Tutaj przedmiotem opodatkowania jest nadwyżka przychodów nad kosztami.

Obie ustawy o podatkach dochodowych podobnie regulują pojęcie przychodów z prowadzonej działalności gospodarczej. Przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych zawierają szerszy katalog przychodów. Dotyczy on niektórych podmiotów, zajmujących się szczególnym rodzajem działalności, np. banków, firm ubezpieczeniowych. Niektóre rodzaje działalności gospodarczej muszą być prowadzone w formie ściśle określonej przepisami prawa (np. firma ubezpieczeniowa może być tylko spółką akcyjną). Powoduje to zarazem, że przedsiębiorstwa takie mogą być opodatkowane jedynie na podstawie ustawy odnoszącej się do dochodów osoby prawnej. Również pozycje, które nie są zaliczane do przychodów są liczniejsze. Odnoszą się jednak do zdarzeń, niewystępujących w przypadku osób fizycznych, np. dopłaty wnoszone do spółek lub zasady ustalania przychodu w wyniku połączenia się spółek mających osobowość prawną.

Bez wątplenia w zbliżony sposób przepisy regulują pojęcie kosztów oraz moment ich ujmowania. Analogiczne są zasady ustalania, co nie jest kosztem uzyskania przychodów. W znacznej części pozycje te w obu ustawach pokrywają się. Aż 52 punkty określające wyłączenia z kosztów podatkowych są identyczne. Natomiast w dużym stopniu istniejące różnice wynikają z formy organizacyjnej prowadzonej działalności. W obu ustawach występują wydatki nie uznawane za koszty charakterystyczne tylko albo dla osób fizycznych, albo dla osób prawnych. Osoby fizyczne nie mogą zaliczyć w koszty wartości pracy małżonków lub małoletnich dzieci. Ze względu na to, że osoby prawne nie mogą mieć małżonka, taki przepis w podatku dochodowym od osób prawnych byłby nieracjonalny. Taka sama sytuacja dotyczy ograniczeń w ujmowaniu w kosztach składek zdrowotnych, diet wypłaconych podatnikowi za podróże służbowe oraz kosztów związanych z przychodami ze źródeł znajdujących się poza terytorium Polski. Również w przepisach regulujących opodatkowanie osób prawnych znajdują się

wydatki nieuznawane za koszt, specyficzne tylko dla podatników tego podatku: odsetki od dywidend, wydatki na rzecz udziałowców (akcjonariuszy), osób wchodzących w skład rad, komisji rewizyjnych i organów stanowiących, zwrot dopłat wnoszonych do spółki, regulacje przeciwdziałające tzw. cienkiej kapitalizacji.

Jednakże występują również pozycje ujęte tylko w jednej ustawie, a które mogłyby się znaleźć w drugim akcie prawnym. Osoby fizyczne w przeciwieństwie do osób prawnych nie mogą zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów straconych pożyczek oraz podatku od spadków i darowizn. Jeśli przedsiębiorca przekazuje darowiznę, może zostać zobowiązany, ze względu na odpowiedzialność solidarną, jako darczyńca do zapłaty podatku od spadków i darowizn. Osoba fizyczna nie będzie mogła zaliczyć takiego wydatku do swoich kosztów. Natomiast spółka z o.o. takie prawo posiada. Osoby prawne nie mogą wpisać w koszty następujących wydatków:

- wykup obligacji pomniejszonych o kwotę dyskonta,
- związanych nieruchomością udostępnioną nieodpłatnie na rzecz niektórych podmiotów,
- odpisów na fundusz rekultywacji,
- strat powstałych w wyniku nadmiernych ubytków lub zawinionych niedoborów wyrobów akcyzowych oraz podatku akcyzowego od tych ubytków lub niedoborów,
- związanych z niektórymi odpisami amortyzacyjnymi.

Pozycje te są nieliczne, ale mogą powodować, że dwie firmy znajdujące się w identycznej sytuacji (uzyskujące takie same przychody i koszty) ustalą inny dochód do opodatkowania.

Odmienne zasady stosuje się w przypadku określenia wysokości należności podatkowej. Dla osób fizycznych stosowana jest skala progresywna z trzema stawkami. Osoby prawne płacą podatek liniowy. W efekcie podmioty gospodarcze mające takie same przychody i koszty mogą zapłacić podatek w różnej wysokości. Jeżeli dochody osoby fizycznej znajdują się w pierwszym przedziale skali podatkowej, to uiszcza ona niższą należność niż osoba prawna. Natomiast podatnicy osiągający dochód ponad 99 800 zł (opodatkowani już stawką 40%) zapłacą wyższy podatek. Należy zauważyć, że ze względu na obniżkę w przyszłości stawki dla osób prawnych, dochód dla osób fizycznych, przy którym będą płacić wyższe należności niż osoby prawne, ulegnie zmniejszeniu.

W podatku dochodowym od osób prawnych przyjęto liczne wyłączenia przedmiotowe dotyczące prowadzonej działalności gospodarczej. Katalog taki dla przedsiębiorców-osób fizycznych jest zredukowany do dwóch pozycji.

Odwrotna sytuacja występuje w przypadku ulg podatkowych. Osoby prawne mogą skorzystać praktycznie jedynie z odpisów z tytułu niektórych

darowizn. Przedsiębiorcy—osoby fizyczne mają zdecydowanie większy wybór sposobu pomniejszenia podstawy opodatkowania lub podatku. W efekcie może zaistnieć sytuacja, w której osoba fizyczna osiągnie wyższy dochód od np. spółki z o.o., ale zapłaci niższy podatek. Wykorzystując ulgi podatkowe ma możliwość znacznego zmniejszenia podstawy opodatkowania.

6. PODSUMOWANIE

Można postawić pytanie, czy istnieje możliwość ujednoczenia reguł opodatkowania podmiotów gospodarczych.

Należy zauważyć, że zasady dotyczące ustalania przychodów z działalności gospodarczej są podobne. Co prawda w podatku dochodowym od osób prawnych występuje szerszy katalog określający przychody i wyłączenia z przychodów. Dotyczy on jednak przychodów specyficznych podmiotów. Istnienie takich różnic w ustalaniu przychodów, w obu ustawach, jest jak najbardziej zasadne.

Nieco więcej komplikacji pojawia się przy kosztach nieuznawanych za koszty uzyskania przychodów. Znaczna część pozycji pokrywa się w obu aktach prawnych. Jednak znaleźć można także różnice. Podobnie jak w przypadku przychodów występują wydatki nieuznawane za koszt, specyficzne dla osób fizycznych, czy też osób prawnych. Istnienie takich różnic również wydaje się być jak najbardziej racjonalne. Zarazem należy zauważyć, iż są wydatki będące kosztem dla osób fizycznych, które nie stają się kosztem podatkowym dla osób prawnych lub odwrotnie. Powodują one faktyczne różnicowanie zasad ustalania podstawy opodatkowania w zależności od formy prowadzonej działalności. Należałoby rozważyć ich eliminację. Prawodawca powinien uznać, czy np. odpisy na fundusz rekultywacji będą kosztem zarazem dla osób fizycznych, jak i prawnych. Ewentualnie może stwierdzić, że równocześnie dla jednych jak i dla drugich podmiotów wydatek ten nie powinien zmniejszać przychodów. Jednak utrzymanie takich różnic raczej nie znajduje usprawiedliwienia.

Poważne różnice występują w przypadku zwolnień przedmiotowych. Dla osób prawnych katalog ten jest zdecydowanie szerszy. Dotyczy on przede wszystkim zdarzeń, które nie występują w podatku dochodowym od osób fizycznych. Ponownie różnicowanie zasad opodatkowania spowodowane jest specyfiką podatników poszczególnych podatków.

Większe problemy pojawiają się, jeśli uwzględnione zostaną normy stosowania ulg oraz stawek podatkowych. Z jednej strony osoby fizyczne mogą płacić wyższe podatki, ale ze względu na możliwość stosowania ulg

podatkowych ich obciążenia mogą być mniejsze. Możliwe są następujące rozwiązania eliminujące te różnicowania.

1. Zrównanie stawek podatkowych dla wszystkich przedsiębiorców przy równoczesnym utrzymaniu odmiennych stawek (progresji podatkowej) dla pozostałych osób fizycznych. Oznaczałoby to, że osoby fizyczne ustalałyby odrębnie wysokość dochodów z działalności gospodarczej i osobno z pozostałych źródeł. Następnie stosowałyby odpowiednią stawkę podatkową dla poszczególnych podstaw opodatkowania. W efekcie takich zmian wszystkie firmy ponosiłyby takie same obciążenia podatkowe. Nastąpiłoby jednak zróżnicowanie reguł opodatkowania osób fizycznych. Wolne zawody mogą być wykonane w formie działalności wykonywanej osobiście, przez umowy zlecenia lub umowy o dzieło. Osoba prowadząca działalność gospodarczą płaciłaby należności podatkowe w innej wysokości niż ta opodatkowana podatkiem dochodowym dla pozostałych osób fizycznych.

2. Drugie rozwiązanie to dostosowanie stawek podatkowych dla wszystkich osób fizycznych do tych obowiązujących w stosunku do osób prawnych. Oznaczałoby to wprowadzenie podatku liniowego oraz obniżenie ciężarów podatkowych dla najlepiej zarabiających. Zarazem ewentualne zwiększenie obciążeń podatkowych dla osób znajdujących się w pierwszej skali podatkowej, mogłoby zostać zneutralizowane wprowadzeniem wyższej kwoty wolnej od podatku. Zmniejszenie należności podatkowych niesie za sobą konieczność likwidacji znacznej części ulg podatkowych. Warto jednak zauważyć, że podatek dochodowy pełni nie tylko funkcję fiskalną, ale także stabilizacyjną i redystrybucyjną. Ujemnym rezultatem likwidacji progresji podatkowej byłoby znaczne zminimalizowanie ostatniej z tych funkcji. Ulgi podatkowe oraz zwolnienia mają stymulować podatników do określonych zachowań pożytecznych dla państwa. Zniesienie ulg podatkowych niesie za sobą rezygnację z prowadzenia aktywnej polityki podatkowej. Podatek dochodowy od osób fizycznych w wyniku takich zmian przestałby być także poważnym elementem polityki społecznej.

Jak wskazano, wprowadzenie całkowicie ujednoliconych przepisów dla podmiotów gospodarczych ma, oprócz zalet, również wady.

3. Rozwiązaniem pośrednim mogłoby być złagodzenie progresji podatkowej dla osób fizycznych, np. w wersji zaproponowanej przez Ministerstwo Finansów w pierwszej połowie 2001 r., z zachowaniem niektórych ulg i zwolnień. Taka zmiana powodowałaby zmniejszenie zróżnicowania płaconych należności przez różne podmioty gospodarcze. Umożliwiłaby za to prowadzenie przez państwo aktywnej polityki podatkowej.

W opodatkowaniu podmiotów gospodarczych można zauważyć liczne podobieństwa, ale także różnice. Likwidację części różnic należałoby rozważyć. Zarazem występowanie niektórych wydaje się jak najbardziej uzasadnione.

*Radosław Witzak***SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN TAXATION ON INCOMES
OF ENTERPRISES**

Polish enterprises have to pay different income taxes. Taxation depends on legal form of firms. The objective of this paper was to present similarities and differences between personal income tax and corporate income tax, in respect of taxation of enterprises. The rules of taxation on income of firms have been given. Similarities and differences between personal income tax and corporate income tax have been described. The proposals of implementing common rules for both taxes have been presented. The implications of such changes have been discussed.